

РОЗВИТОК ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Лариса Гончар¹

¹ аспірантка Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, викладач ДНЗ ОВПУ МТС, м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-6303-0205>, e-mail: panilarisa1906@gmail.com

Реферат:

Актуальність зумовлена соціально-економічними вимогами до пошуку шляхів реформування професійної освіти в Україні, що потребують урахування досвіду Німеччини в сфері професійної підготовки конкурентоспроможних кадрів і запровадження на цьому підґрунті дуальної форми здобуття освіти.

Мета полягає у розкритті основних історичних передумов виникнення та етапів розвитку дуальної освіти в Німеччині, аналізі її особливостей для забезпечення її ефективного та органічного впровадження в систему професійної (професійно-технічної) освіти України.

Методи: теоретичні (аналіз, синтез, інтерпретація, абстрагування, узагальнення, аналогія, порівняння); поєднання логічного й історичного, порівняльно-історичних методів; емпіричні (праксиметричні).

Результати: досліджено розвиток дуальної системи освіти Німеччини в історичному контексті: від середньовічних ремісничих гільдій до сучасних проблем, пов'язаних із глобалізацією освітнього простору, модернізацією та інформатизацією економіки й виробництва. Також охарактеризовано основні етапи розвитку дуальної освіти Німеччини: створення трудових шкіл, реформа трудової (народної) школи Г. Кершенштейнера, дезінтеграція освіти в період економічної кризи, відродження дуальної системи освіти та її проблеми в епоху глобалізації. Представлено результати аналізу історико-педагогічних досліджень різних авторів, офіційних нормативних правових документів, що регламентують процес дуальної освіти Німеччини, що дали змогу визначити закономірності та особливості її розвитку.

Висновки: Історико-педагогічний аналіз особливостей процесу становлення і розвитку дуальної системи освіти у Німеччині в різні періоди її історії дав змогу виокремити такі її особливості: практикоорієнтованість, інтегративність, інноваційність, гнучкість, інтелектуалізацію, динамічність, соціальну спрямованість та індивідуалізацію. Впровадження елементів дуальної системи освіти в освітні системи інших країн повинно відбуватися не лише з урахуванням досвіду, накопиченого ФРН в галузі законодавчого, економічного регулювання цієї системи і участі роботодавців в ній, а й поєднанні з дослідженням її історичного генезису.

Ключові слова: *дуальна освіта Німеччини; трудова школа; народна школа; професійна школа; професійна освіта; практична підготовка; теоретична підготовка.*

Вступ. Дуальна освіта Німеччини являє собою унікальну національну освітню систему, що обумовлено, перш за все, її історією та етапами розвитку промисловості. В Німеччині дуальна освіта регламентується переважно трьома законами й одним положенням: закон про професійне навчання (BBiG); закон про сприяння професійному навчанню (BerBiFG); молодіжний закон про охорону праці (JArbSchG); положення

про професії (HWO). Навчальні приписи (Ausbildungsverordnungen) регламентують професії, що потребують спеціальної підготовки.

Запорукою якісної професійної освіти і навчання в Німеччині є її тісний зв'язок з економікою, зокрема активна співпраця закладів освіти з підприємствами. Саме вона стимулювала підйом загального рівня освіти населення, про що свідчать дані зростання числа освіченого населення

в країні: в 1976 році 38 % населення не мало професійної або вищої освіти, в 2013 році даний показник скоротився до 15 %. До того ж, контрактна основа дуальної освіти дає можливість здійснювати навчання саме по затребуваним професіям і забезпечує майже 100 %-ву зайнятість учнівської молоді.

Варто додати, що в Німеччині дві третини навчального часу студенти перебувають на робочому місці, це, у свою чергу, й забезпечує їй імідж країни з найнижчим рівнем безробіття. Цей факт свідчить про наявність налагодженого механізму соціального партнерства, що створювався та закріплювався своїми позиціями роками. Отже, для імпортування дуальної освіти іншими країнами та її якісного впровадження ними в закладах професійної освіти і навчання необхідно ґрунтовно дослідити її розвиток у історичному контексті та з урахуванням політичного, економічного й соціального аспектів.

Вивчення розвитку дуальної освіти в Німеччині в історичному контексті та з урахуванням політичного, економічного й соціального аспектів засвідчує, що вона поєднала як історичний досвід нації і традиції німецької педагогічної думки, так і досвід німецької трудової школи. Це надає унікальності системі професійної освіти і навчання Німеччини та спонукає науковців до порівняльних досліджень для кращого розуміння можливостей і особливостей її впровадження.

Джерела. Етапи зародження дуальної професійної освіти в Німеччині досліджено в працях таких науковців, як Н. Абашкіна, Р. Арнольд, Й. Баумерт, Г. Белковський, Х. Беннер, І. Бойчевська, К. Бухер, Г. Грюнер, К. Кеніг, Т. Козак, А. Ліпсмейер, Л. Мельникова, Г. Федотова, Х. Фюр, К. Штратманн та ін. На їхню думку, історія виникнення дуальної системи професійної освіти і навчання у Німеччині бере свій початок від часів раннього Середньовіччя.

Результати аналізу наукових праць, у яких досліджено зарубіжні системи професійної освіти і навчання, засвідчили необхідність ґрунтовного розгляду досвіду підготовки робітничих кадрів за дуальною формою освіти у Німеччині, зокрема її особливостей та проблем розвитку.

З огляду на вищезначене, актуальність даного дослідження зумовлена соціально-економічними вимогами до пошуку шляхів реформування професійної освіти в Україні, що потребують урахування досвіду Німеччини в сфері про-

фесійної підготовки конкурентоспроможних кадрів і запровадження на цьому підґрунті дуальної форми здобуття освіти.

Мета статті полягає у розкритті основних історичних передумов виникнення та етапів розвитку дуальної освіти в Німеччині, аналізі її особливостей для забезпечення її ефективного та органічного впровадження в систему професійної (професійно-технічної) освіти України.

Методи: теоретичні (аналіз, синтез, інтерпретація, абстрагування, узагальнення, аналогія, порівняння); поєднання логічного й історичного, порівняльно-історичних методів; емпіричні (праксиметричні).

Результати та обговорення. Інституційні, правові, економічні та культурні основи дуальної освіти в Німеччині були закладені в останні 20 років XIX ст. і перші 20 років XX ст. (Greiner, 1993; Stratmann and Schlösser, 1990), але навчання учнів на робочому місці має дуже давнє підґрунтя.

Початок розвитку дуальної професійної освіти і навчання Німеччини науковці відносять ще до часів правління Карла Великого. Тоді існувало впорядковане і відрегульоване в правовому відношенні професійне навчання, що мали можливість отримати юнаки у віці від 12 до 18 років. Вони приходили до майстра на навчання в якості його учнів. Зазвичай період навчання тривав чотири роки. Майстер ділився з учнями знаннями і забезпечував відточування ними навичок.

В умовах ремісничої діяльності професійне навчання і виховання здійснювалося на основі методів повторення, наслідування та формування навичок і вмінь виконання складних операцій. Саме цей вид навчання став першим етапом формування дуальної системи професійної освіти в Німеччині, хоча й був представлений лише його практичною складовою.

У XII ст. в усіх галузях економіки Німеччини поширилися товарно-грошові відносини, зумовлені виникненням та розбудовою міст, що сприяло відокремленню ремесла від землеробства. При цьому ремісники ставали власниками певних засобів виробництва, що привело до розвитку ремісничого учнівства. Учні працювали разом зі своїми майстрами-ремісниками у магазині або подорожували разом із майстрами-купцями для торгівлі товарами. Учні зазвичай дотримувалися так званого принципу *Imitatio Majorum*, який відноситься до послідовного спостере-

ження, наслідування, автономного здійснення та налаштування. Це навчання передбачало прищеплення учням навичок виконання тих чи інших операцій і їхнє розуміння та входження в соціальну роль через професію. Однак, як розуміємо, систематична трансляція теоретичних знань учням фактично була відсутня. Таке типове для багатьох країн того часу навчання отримало назву «догматичне». Воно було не в змозі відповідати потребам практики, тому учнівська майстерня, що виникла в готичну епоху, стає своєрідним рішенням для задоволення практичних потреб.

Готична епоха (середина XIII ст.), для якої характерне створення князівств, розбудова міст, створення військово-торгівельних союзів і широке розповсюдження письмових засобів, мала великий вплив на навчання. Саме в цей період в учнівських майстернях окреслився другий компонент дуальної системи професійної освіти і навчання – теоретичний. За таких умов розвиток суспільства спричинив зміни в освіті: не банальне спостереження за майстром та імітування його дій, а вивчення теоретичної інформації.

За епохи Ренесансу (близько 1400 р.) навчання ремеслу унеможлиблювалось відсутністю теоретичного навчання з використанням нових технологій. Отже, професійна освіта в Німеччині збагатилася ще одним компонентом – підвищенням кваліфікації. Воно проходило в інших майстрів, доволі часто закордоном, де переймалися нові стилі та ідеї. Це дало можливість накопичити досвід різних країн, і для його передачі у професійній практиці з'явилася «професійна школа» – нове місце реалізації теоретичного компонента дуальної професійної освіти і навчання.

У XV–XVI ст. у різних регіонах Європи виникають політичні структури – держави – і, відповідно, починається процес економічної конкуренції між ними. Німецька держава в цей період домоглася глобального економічного розвитку. Міста здобули свободу й автономію, що привело до трансформації городян-ремесників у володарів виробничих засобів, зародження і розвитку об'єднань ремесників в союзи. Варто додати, що ці союзи створювалися за професійною ознакою, і були призначені для захисту інтересів ремесників. Такі події створили в Німеччині відповідні обставини для «дозрівання» міського ремесла і ремісничого навчання. Для надання робітничої кваліфікації створювалися ремісничі школи. Саме у цей період професійна освіта і навчання

стали важливим інструментом держави для визнання її незалежності та набуття економічного впливу.

При цьому міські купці та ремісники домоглися відкриття для своїх дітей гільдійських і ремісничих шкіл, в яких навчали рідною мовою. Ці школи мали своїм завданням допомогти дітям у їх майбутніх торговельних справах та в розвитку різних ремесел. Учні навчали читати, писати, рахувати, для чого використовували методи наслідування, повторення та формування в них навичок і вмінь виконання складних операцій. Проте, теоретичному навчанню на виробництві надавалось дуже мало часу.

Необхідно зазначити, що досліджуючи процес ремісничого навчання в Німеччині від зародження до XV–XVI ст., ми здебільшого можемо простежити процес формування змісту практичного складника дуальної системи професійної освіти і навчання. З появою в Європі держав виникає потреба в органічному поєднанні практичного та теоретичного складників. Однак, наявні на той час заклади освіти здійснювали здебільшого практичну підготовку фахівців, а теоретичному компоненту на виробництві приділялося дуже мало часу.

У системі професійної освіти і навчання Німеччини теоретичний компонент почав утверджуватися на початку XVI ст. завдяки появі релігійних недільних шкіл. У цих школах учні навчалися писати, читати, рахувати та слову Божому. Але навчання в цих школах все ще не було обов'язковим. Слід підкреслити, що, ремісничі союзи вже розуміли важливість засвоєння учнями систематичних теоретичних знань, і тому, цей факт відобразився у цехових статутах багатьох існуючих на той час герцогств. Навчання ремеслу проходило за суворими правилами цехових статутів – це так зване «навчання майстрів» – за класичною моделлю «учень – підмайстер – майстер».

Індустріалізація змінила характер праці, що й зумовило виникнення нового етапу розвитку дуальної системи професійної освіти і навчання. Ремісниче учнівство через невиправдану вузькість спеціалізації та невисокий рівень кваліфікації майбутніх робітників перестало задовольняти потреби країни в кваліфікованих кадрах. Найпоширеніші тоді методи спостереження й імітації відрізнялися низькою якістю, а розвиток професійного рівня навчання потребував змін. Робилися спроби змінити форму навчання учнів:

запровадження обов'язкового відвідування уроків для отримання теоретичних знань. Це сприяло виникненню навчальних планів і зародженню основ дидактики професійної освіти. Розвиток промисловості розглядався цехами ремісників як загроза «соціальним законам», тому вони вважали за потрібне перешкоджати «небезпеці руйнування» підвалин і традицій ремісничого виробництва. При цьому, ремесло було головним чинником у ремісничому професійному вихованні: ідеологічні мотиви переважали над професійними; навчання спрямовувалося на розвиток не стільки професійних, скільки соціально значущих якостей особистості, зокрема формуванню в учнів соціальної відповідальності.

Не зважаючи на те, що Німеччина XVIII ст. відійшла від середньовічних установок у сфері професійної освіти і навчання, переорієнтації, затребуваної індустріальним розвитком, – не відбулося. Тому система закладів професійної освіти і навчання в країні функціонувала до першої половини XIX ст. на основі вже існуючих ремісничих засад, практично не враховуючи індустріально-технічних.

В епоху Відродження з'являються реальні школи, що уможливили започаткування нової моделі освіти, котра створювала конкуренцію цеховому методу навчання. Навчальний план містив лише ті предмети, вивчення яких забезпечувало кращу підготовку учнів до практичної діяльності. Крім того, програма занять ремеслом передбачала ознайомлення учнів із циклом операцій, необхідних для отримання кінцевого виробу. Під час вивчення ремесла основну увагу приділяли тому, щоб учні в процесі праці набували навичок зорово-моторної координації, опановували основні якості, необхідні для кожного виду діяльності.

Розвиток і втілення в життя ідеї реальної освіти і підготовки молоді до практичної діяльності в кінці XVIII ст. характеризується появою особливого типу школи для найбідніших верств населення, так званої індустріальної школи (від лат. *Industria* – працьовитість), у якій навчали тільки ремеслу, виховуючи слухняного і старанного працівника. Розумова освіта обмежувалася навичками читання, а виховання забезпечувалося бесідами на релігійні теми для вироблення терпіння і старанності. Ця негативна тенденція була спричинена посиленням розвитком мануфактурного виробництва на території Німеччини, котре потребувало великої кількості робітників. Про поширення цього типу шкіл свідчать такі

цифри: в Богемії у 1798 р. налічувалося 674 індустріальні школи, в Вестфалії – 231, у Пруссії майже всі гарнізонні школи перетворилися на індустріальні, в Баварії у 1807–1808 рр. їх налічувало 450, у Вюртемберзі в 1822 р. – 342 школи (Абель, 1960).

До середини XIX ст. індустріальні школи починають поступово зникати. Це пов'язано з заміною мануфактурного виробництва машинною промисловістю, котра виробляла велику кількість товарів і мала менші затрати людської праці. Крім того, на початку індустріалізації робилися спроби стимулювати розвиток ремісничого виробництва і підняти рівень освіти населення. Регламентувалося обов'язкове відвідування недільних шкіл як метод боротьби з безграмотністю. З 1820 р. створювалися професійні заклади освіти і навчання. До того ж, у зв'язку з появою нових технологій і форм організації праці передовими галузями промисловості Німеччини ініціювалися масштабні реформи в системі професійної освіти і навчання.

У січні 1871 р. було створено Німецьку імперію шляхом об'єднання німецьких міст під керівництвом О. Бісмарка, який очолював уряд Пруського королівства і Північно-Німецького Союзу (Торопов, 2002). Завершення об'єднання Німеччини створило єдиний внутрішній ринок, сприяло її потужному економічному зростанню та перетворенню на другу індустріальну державу світу. З огляду на це, підвищилися вимоги до інтелектуалізації та інтеграції виробничої діяльності на підприємствах, що, в свою чергу, актуалізувало питання підвищення кваліфікації робітників.

У зв'язку з бурхливим розвитком науки і техніки і, пов'язаним з цим ускладненням виробництва в кінці XIX – початку XX ст. у Німеччині, гостро постало питання про цілеспрямовану підготовку кваліфікованих кадрів для самих різних областей господарського життя. Існуючі з XVI ст. народні школи, де навчали грамоті, моральності, слухняності і дисципліні, не враховували потреб промислового життя і так званого середнього класу. Отже, наприкінці XIX ст. у середовищі педагогів – прихильників трудової школи виник новий напрям, який в більшій мірі відповідав духу того часу.

У 1876 р. німецький економіст, соціолог і політик К. Бюхер розробив концепцію, згідно з якою реорганізованим народним школам (*Volksschule*) необхідно мати при собі так звані навчальні майстерні, що свідчило про зосере-

дження професійної освіти в школах та майстернях. У 1878 р. було зроблено спробу оновити систему професійної освіти і навчання, а саме перемістити підготовку робітників зі сфери виробництва до спеціальних навчальних майстерень, у яких освітній процес відбувався під керівництвом майстрів. Проте, модель навчальних майстерень зазнала свого поширення лише у двадцятих роках ХХ ст. Це відбулося завдяки сформульованому Г. Кершенштейнером дуальному принципу професійної освіти: практичне навчання здійснюється на виробництві, теоретичні заняття – у професійній школі. Г. Кершенштейнер реалізував реформу трудової (народної) школи, поклавши за її основну мету: громадянське виховання молоді; інтеграцію теорії і практики в навчання; розуміння соціальних законів і процесів для застосування їх у власному житті; розуміння доцільності, порядку, поділу функцій, а також необхідності пристосування до навколишнього середовища. Це привело до відкриття додаткової ступені професійної освіти – восьмого класу і навчання не тільки навичкам професії, а й викладання теоретичних основ професійного знання. Реформаторська ідея Г. Кершенштейнера, що полягала у створенні професійних шкіл для навчання ремісників за аналогією з гімназіями, котрі традиційно готували майбутніх студентів університетів, вирішувала кілька актуальних суспільно-державних проблем (Торопов, 2002). З одного боку, забезпечувалося визнання важливості та ґрунтовності професійного навчання громадянами й майбутніми учнями професійних шкіл, а з іншого – вирішувалася проблема підготовки робочої сили та ефективності й продуктивності праці.

У 90-х роках ХІХ ст. відбувається більш якісне поєднання практичного та теоретичного складників дуальної системи професійної освіти і навчання, оскільки виробнича галузь Німеччини відчула дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів. Тому школи професійного навчання відкривались на підприємствах. Ці заклади поєднували набуття учнями в школі робочих спеціальностей та їхню роботу на виробництві. Спочатку це були так звані «куточки учня», а в 1906 році було створено першу заводську школу (Werkschule) (Хижняк, 2019).

Механізація праці та робочих місць, висока вартість промислового обладнання та комплексний характер виробничих процесів створили передумови для того, щоб місцем навчання і підготовки майбутніх кваліфікованих робітників стала професійна школа. Лише на початку ХХ ст.

денні школи запровадили замість релігійних недільних шкіл (вечірніх) (Хижняк, 2019). Це сприяло цілеспрямованому засвоєнню учнями певного обсягу теоретичних знань, що склали невід'ємну частину дуальної професійної освіти.

На початку ХХ ст. у Мюнхені Г. Кершенштейнер ввів новий, орієнтований на практику, тип школи, для якого професія є центром уваги. Так, у 1900/1901 навчальному році в Мюнхені були засновані перші професійні школи для м'ясників, кондитерів, сажотрусів, цирульників і перукарів (Хижняк, 2019). Вони стали прикладом нового, розділеного за професійною ознакою, типу школи, що доповнював виробничу підготовку. Головним завданням таких шкіл стала загальна трудова підготовка. Крім того, в них існувала чітка межа між теоретичним і практичним складниками професійної освіти і навчання. Ці школи забезпечувалися власними лабораторіями та майстернями, шкільними садками, залами для креслення та малювання, кухнями тощо. Слід зазначити, що, на думку Г. Кершенштейнера (1954), навантаження теоретичної підготовки мало складати щонайменше 7–9 годин на тиждень, а також теоретичне навчання не мало здійснюватися пізно ввечері.

Необхідно підкреслити, що стартом консолідації дуальної професійної освіти і навчання учнів для потреб конкретних виробництв (Kutscha, 2006) виявилось оприлюднення Німецьким комітетом з питань технічної освіти в 1919 р. перших систематизованих навчальних програм різних професійних шкіл. Два компоненти дуальної системи освіти і навчання – практична та теоретична підготовка учнів – були нарешті збалансовані та затверджені на державному та законодавчому рівнях: прийнято Заяву про врегулювання системи навчання учнів на ХХ Конгресі профспілок Німеччини (Büchter, 2013). Проте, офіційним роком народження дуальної системи професійної освіти і навчання прийнято вважати 1938 р. Саме тоді в Німеччині законодавчо було введено загальне обов'язкове навчання в професійній школі та в науковій сфері – обґрунтовано поняття «дуальна система професійної освіти».

Політична криза першої чверті ХХ ст. позначилася на економіці європейських країн, зокрема й Німеччини. Це спричинило гальмування розвитку систем професійної освіти і навчання. Взаємозв'язок і координація дій підприємств із професійними школами почали відновлюватися лише після 1945 р. При цьому практична освіта стала домінувати на виробництві, а навчальний матеріал переважно був

зорієнтований на виробничий зміст діяльності підприємства.

На початку 60-х років ХХ ст. відбулися помітні зміни у сфері освітньої політики, зумовлені науково-технічним прогресом. Розпочинається відновлювально-законодавчий період у професійній освіті, який тривав з 1961 по 1989 рр. Його характерні ознаки: оновлення системи початкової (первинної) професійної освіти та законодавчо-нормативного забезпечення: прийняття Закону «Про єдину соціалістичну систему освіти» та Закону «Про професійну освіту», удосконалення програм професійної підготовки, офіційне визнання дуальної системи освіти у ФРН (Козак, 2017).

Подальший період модернізації професійної освіти триває по теперішній час та характеризується зміною й оновленням усіх навчальних планів і програм; модернізацією професійної підготовки старшокласників на підприємствах, її раціоналізацією та посиленням державного впливу.

Незважаючи на підтримку держави та роботодавців, створення професійних центрів та високі показники працевлаштування молоді в Німеччині в порівнянні з іншими країнами, ми маємо визнати й притаманні дуальній системі професійної освіти і навчання певні проблеми. Вони зумовлені: бурхливим зростанням нових високотехнологічних виробництв та, як наслідок, необхідністю швидкого оновлення змісту професійної освіти і навчання; розвитком інтернет-технологій та технологій взагалі, що базуються на електронних системах управління, потребують високоінтелектуальних професіоналів із високим рівнем теоретичної підготовки, а також поступово витісняють людську працю на виробництвах; початком рецесії в промислово розвинених країнах, що позначається на зменшенні кількості робочих місць, затребуваності кваліфікованих робітників на ринку праці та затребуваності значних ресурсів підприємств для їхнього навчання.

Епоха глобалізації стала ще одним випробуванням для німецької системи професійної освіти і навчання, оскільки за даними А. Плешакової (Плешакова, 2018) кожен п'ятий житель Німеччини має іноземне походження. Це загострило проблему збереження ідентичності і продемонструвало, що, поряд із законодавчими та економічними механізмами, для підтримки функціонування дуальної системи професійної освіти і навчання, визначальним у ній залишається людський чинник.

Міграційна політика Німеччини останніх років стала випробуванням на міцність для дуальної системи професійної освіти і навчання. У зв'язку з цим постали такі питання: культурної адаптації біженців; необхідності культурного домінування корінних німців для забезпечення стійкості і традицій дуальної освіти; виховання гендерної рівності; мінімізації впливу національних громад мігрантів для ефективності процесу адаптації студентів із числа мігрантів.

Для вирішення проблем працевлаштування молоді, підготовки та перепідготовки кваліфікованих робітників дуальна освіта визнана найкращою, оскільки вона здатна: забезпечити високий рівень їхньої професійної кваліфікації, достатню теоретичну підготовку, а також сформувати соціальну відповідальність у майбутніх фахівців. До того ж, перспективність її застосування зумовлюється фактичною орієнтацією на реальне виробництво, а також збалансованістю виробничого й теоретичного навчання.

Висновки. Дослідження, проведене на основі порівняльно-історичного методу, а також аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел та нормативної бази, дало можливість зробити такі висновки.

Зародження дуальної системи професійної освіти і навчання в Німеччині (початок ІХ ст.) характеризувалося повним запереченням теоретичної підготовки.

Виникнення учнівських майстерень у Готичну епоху та професійних шкіл у часи Ренесансу, а також організація ремісничих шкіл і поява релігійних недільних шкіл у Німеччині на початку ХVІІ ст., сприяло утвердженню теоретичного компонента дуальної освіти.

Історичний період розвитку дуальної освіти в Німеччині з ХVІІІ ст. до початку ХХ ст. доцільно розділити на три етапи:

- ХVІІІ ст. – становлення і розвиток реальної та індустріальної шкіл, панування ідеї виховання і навчання законослухняних ремісників і гармонійно розвинених громадян;

- кінець ХVІІІ – ХІХ ст. – виникнення індустріальної школи, у якій навчали тільки ремеслу, виховуючи слухняного і старанного працівника, введення обов'язкового відвідування недільних шкіл;

- кінець ХІХ – початок ХХ ст. – створення додаткових шкіл та розвиток системи дуальної професійної освіти і навчання, закріплення на науковому та законодавчому рівнях балансу теоретичного та практичного компонентів дуальної системи професійної освіти і навчання.

За результатами проведеного аналізу історичних етапів розвитку дуальної освіти Німеччини можна виокремити такі її особливості: практикоорієнтованість, інтегративність, інноваційність, інтелектуалізацію, гнучкість, динамічність, соціальну спрямованість та індивідуалізацію.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо компаративний аналіз запозичення дуальної системи освіти Німеччини зарубіжними країнами і проектування моделі її впровадження в Україні, а також вивчення сучасних проблем дуальної системи освіти та шляхів їхнього вирішення в Німеччині та Україні.

Список посилань

- Абашкіна, Н. В. 1998. *Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині*. Київ, Україна: Вища школа.
- Бойчевська, І., 2017. Дуальна система Німеччини. *Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Сумській області*, [online] Доступно: <http://nmcpto.sumy.ua/wpcontent/uploads/2017/04/Дуальна-система-Німеччини.pdf5> [Дата звернення 11 Березень 2021].
- Булах, К. В. та Жукова, Н. Н., 2017. История развития дуальной системы профессионального образования в странах европейского союза. *Вестник АГУ*, 4, с. 57-64.
- Грайнерт, В.Д., 2017. *Профессиональное образование в Европе. Сравнение возникновения и развития трех классических моделей*. 2-е изд., Бальтманнсвайлер.
- Герлянд, Т. М., Дрозіч, І. А., Кулалаєва, Н. В., Романова, Г. М. та Шимановський, М. М., 2019. *Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти*: практич. посіб. Житомир: Полісся.
- Есенина, Е. Ю., Куртеева, Л. Н., Осадчева, С. А. та Сатдыков, А. И., 2018. Трудовое воспитание и профессиональное обучение в германии: краткий исторический обзор. *Образование и наука*, 20 (9), с. 56-74.
- Козак, Т. Б., 2017. Становлення та розвиток початкової професійної освіти в Німеччині: історико-педагогічний аналіз. *Молодий вчений*, 4 (44), с. 372-377.
- Корнеева, Л. И., 2004. Становление профессионального обучения и повышения квалификации кадров в Германии: логико-исторический анализ. *Образование и наука*, 3, с. 53-60.
- Міністерство освіти і науки України, 2015. *Дуальна освіта*. [online] (Останнє оновлення 2 Березень 2021) Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/dualna-osvita> [Дата звернення 11 Березень 2021].
- Пешкова, Г., 2018. Вчитися на роботі: як працюватиме дуальна освіта в Україні. *Український інтерес*. [online] Доступно: <https://uain.press/education/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuye-dualna-osvita-v-ukrayini-943921> [Дата звернення 11 Березень 2021].
- Плешакова, А. Ю., 2018. Дуальная система образования Германии: исторический контекст. *Научный диалог*, 10, с. 301–312.
- Торопов, Д. А., 2002. *История развития немецкой системы профессионального образования*. Москва: ИСПО РАО.
- Хижняк І. та Глазкова І., 2019. Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 9, с. 70-83.
- Abel, H., 1959. Polytechnische Bildung und Berufserziehung in internationaler Sicht. *International Review of Education*, 5, pp. 369-382.
- Arnold, R., 1990. *Berufspädagogik: Lehren und Lernen in der beruflichen Bildung: Ein Studienbuch*. Frankfurt: Diesterweg.
- Benner, H., 1987. Arbeiten zur Ordnung der Berufsausbildung vom DATSCH bis zum BIBB. *Wirtschaft und Berufs-Erziehung*, 10, pp. 295-308.
- Rein, V., 2017. Towards the Compatibility of Professional and Scientific Learning Outcomes: Insights and Options in the Context of Competence Orientation. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 4 (4), pp. 325-345. Available at: <https://doi.org/10.13152/IJRVET.4.4.2f> [Accessed 11 March 2021].
- Reuter-Kumpmann, H., 2004. From divergence to convergence. A history of vocational education and training in Europe. *Vocational Training European Journal*, 32, pp. 6-17.

Переклад і транслітерація

Abashkina, N. V., 1998. Pryntsypy rozvytku profesiinoi osvity v Nimechchyni [*Foundations of vocational education development in Germany*]. Kyiv, Ukraine: Vyshcha shkola, [in Ukrainian].

Boichevska I. B. Osoblyvosti profesiinoho navchannia v mezhakh dualnoi systemy osvity v Nimechchyni [Features of vocational training within the dual education system in Germany.]. *Navchalno-metodychnyi tsestr profesiino-tekhnichnoi osvity u Sumskii oblasti* [Educational-methodical center of vocational education in the Sumy area]. [online]. Dostupno:

<http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/494/1/Osoblyvosti%20profesiinoho%20navchannia%20v%20mezhakh%20dualnoi%20systemy%20osvity%20Nimechchyny.pdf> [Data zvernennia 11 Bereznia 2021], [in Ukrainian].

Bulah, K. V. ta Zhukova, N. N., 2017. Istoriya razvitiya dualnoy sistemyi professionalnogo obrazovaniya v stranah yevropeyskogo soyuza. [Development of a dual vocational education system in the countries of the European Union], *Vestnik AGU*, 4, s. 57-64.

Graynert, V.D., 2017. *Professionalnoe obrazovanie v Evrope. Sravnenie vozniknoveniya i razvitiya treh klassicheskikh modeley*. [Education in Europe. Comparison of the emergence and development of three classical models]. 2-e izd., Baltmannsvayler, [in Russian].

Herliand, T. M., Drozich, I. A., Kulalaieva, N. V., Romanova, H. M., ta Shymanovskyi, M. M., 2019. *Orhanizatsiia dualnoi formy navchannia u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity* [Organization of a dual form of training in professional education institutions (vocational)]: *prakt. posib*. Zhytomyr: Polissia, s. 304, [in Ukrainian].

Yesenina, Y. Y., Kurteyeva, L. N., Osadcheva, S. A. ta Satdykov, A. I., 2018. Trudovoye vospitaniye i professional'noye obucheniyе v germanii: kratkiy istoricheskiy obzor [Labor education and vocational training in Germany: a brief historical overview]. *Obrazovaniye i nauka* [Education and science], 20 (9), s 56-74, [in Russian].

Kozak, T., 2017. Stanovlennia ta rozvytok pochatkovoї profesiinoї osvity v Nimechchyni: istoryko-pedahohichnyi analiz. [Formation and development of initial vocational education in Germany: historical and pedagogical analysis]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 4 (44), s. 372-377, [in Ukrainian].

Korneeva, L. I., 2004. Stanovlenie professionalnogo obucheniya i povyisheniya kvalifikatsii kadrov v Germanii: logiko-istoricheskiy analiz [Formation of vocational training and professional development of personnel in Germany: logical-historical analysis]. *Obrazovanie i nauka* [Education and science], 3, s. 53-60, [in Russian].

Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, 2015. Dualna osvita [Department of education and science of Ukraine. Dual education]. [online] (Ostannie onovlennia 2 Berezni 2021) Dostupno: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesiino-tehnichna-osvita/dualna-osvita> [Data zvernennia 11 Berezni 2021], [in Ukrainian].

Pieshkova, H., 2018. Vchytysia na roboti: yak pratsiuvatyme dualna osvita v Ukraini. Ukrainyskiy interes [Learn at work: how dual education will work in Ukraine. Ukrainian interest]. [online] Dostupno: <https://uain.press/education/vchytysya-na-roboti-yak-zapratsyuye-dualna-osvita-v-ukrayini-943921> [Data zvernennia 11 Berezni 2021], [in Ukrainian].

Pleshakova, A. Yu., 2018. Dualnaya sistema obrazovaniya Germanii: istoricheskiy kontekst [The dual education system in Germany: a historical context]. *Nauchniy dialog* [Scientific dialogue], 10, s. 301-312, [in Russian].

Toropov, D. A., 2002. *Istoriya razvitiya nemetskoй sistemyi professionalnogo obrazovaniya* [The history of the development of the German vocational education system]. M.: ISPO RAO, [in Russian].

Khyzhniak I. ta Hlazkova I., 2019. Stanovlennia teoretychnoho ta praktychnoho komponentiv dualnoi systemy osvity v Nimechchyni. [Formation of theoretical and practical components of the dual education system in Germany]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty* [Teacher`s professionalism: theoretical and methodical aspects]. 9, s. 70-83, [in Ukrainian].

Abel, H., 1959. Polytechnische Bildung und Berufserziehung in internationaler Sicht. *International Review of Education*, 5, s. 369-382, [in English].

Arnold, R., 1990. *Berufspaedagogik: Lehren und Lernen in der beruflichen Bildung: Ein Studienbuch*. Frankfurt: Diesterweg, [in English].

Benner, H., 1987. Arbeiten zur Ordnung der Berufsausbildung vom DATSCH bis zum BIBB. *Wirtschaft und Berufs-Erziehung*, 10, pp. 295-308, [in English].

Rein, V., 2017. Towards the Compatibility of Professional and Scientific Learning Outcomes: Insights and Options in the Context of Competence Orientation. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 4 (4), pp. 325-345. Available at: <https://doi.org/10.13152/IJRVET.4.4.2f> [Accessed 11 March 2021], [in English].

Reuter-Kumpmann, H., 2004. From divergence to convergence. A history of vocational education and training in Europe. *Vocational Training European Journal*, 32, pp. 6-17, [in English].

<https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.32-40>

DEVELOPMENT OF DUAL EDUCATION IN GERMANY IN THE HISTORICAL CONTEXT

Larysa Honchar ¹

¹ a post-graduate student of the second year at The Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Teacher at the OHVSMTS, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6303-0205>, e-mail: panilarisa1906@gmail.com

Abstract

Relevance: it is designed with socio-economic requirements for finding ways to reform professional education in Ukraine, which requires taking into account Germany's experience in the field of professional training of competitive personnel and introducing a dual form of education.

Aim: of the article was to reveal the basic historical preconditions for the emergence and stages of development of dual education in Germany, analyses its features to ensure its effective and organic implementation in the system of professional (vocational-technical) education of Ukraine.

Methods: theoretical (analysis, synthesis, interpretation, abstraction, generalization, analogy, comparison); combination of logical and historical, comparative historical methods; empirical (praximetric).

Results: were investigated the development of a dual system of education of Germany in the historical context: from medieval handicraft guilds to modern problems associated with the globalization of educational sphere, modernization and informatization of the economy and production. The main stages of development of dual education in Germany are also characterized: the creation of labour schools, the reform of labour (folk) school of G. Karushsteiner, disintegration of education during the economic crisis, the revival of a dual system of education and its problems in the era of globalization. The article provides the results of the analysis of historical and pedagogical studies of various authors, official normative legal documents that regulate the process of dual education in Germany, which allowed determining the patterns and peculiarities of its development.

Conclusions: Historical and pedagogical analysis of the peculiarities of the process of formation and development of the dual education system in Germany in different historical periods allowed to distinguish its features: practice-oriented, integrity, innovation, flexibility, intellectualization, dynamism, social orientation and individualization. Implementation of elements of the dual education system in educational systems of other countries should take place not only involving German experience of legislative, economic regulation of this system and participation of employers in it, but also consider its historical genesis.

Keywords: *dual education of Germany; labour school; folk school; professional school; professional education; practical training; theoretical preparation.*

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2021

Прийнято до друку: 30.06.2021